

זכאי אברהם ז"ל

מפקד ראשון של פלוגה י' - פלי"ם

נולד ב-ינואר 1923 בירושלים, נפטר באוגוסט 1989
חניך הקורס הראשון של מפקדי סירות בפלי"ם
קצין המנהלה הראשון ב"השרות הימי" - חיל הים
באירופה: אחראי על הכנת אוניות לקליטת מעפילים
הביאה לדפוס: מרים זכאי

ה ע ס נ ה ר י ס ' 0

לאירופה ולחזור כמלווה למעפילים. לאחר תקופת המתנה, הוא ובצלאל רורני הוברחו בתא השרשראות של אניית "עתיד". לובה אליאב קיבל את פניהם "של שני המפוחמים שיצאו מבטן אנייה..." כתיאורו, ונסע אתם למג'נטה. מחנה מג'נטה שימש מרכז להכשרת נוער ניצול-שואה. במשך הזמן המחנה הפך למרכז הספקה סודי לציוד, עבור האניות, ועל אברהם הוטלה האחריות להסבת אניות אלה לאניות-מעפילים.

"נוהל העבודה במחנה לא היה לרוחי", מספר אברהם, "לקראת הפלגת אנייה נהגו לעבוד שם יומם ולילה וברגע שהאנייה הפליגה, לא עשו דבר... שאיפתי הייתה לשנות וליעל את העבודה. היה ברור, שלהשיג מבוקשי, אסור היה לי להנחית פקודות על הצעירים הללו והדרך לזכות בשיתוף פעולתם, היא דרך שכנוע ודוגמה אישית..."

"...ידעתי, כי עלי להגיע תחילה אל אנשי המפתח בעלי ההשפעה והמנהיגות. החלטתי להשקים קום ולהתעמל, בתקווה שמישהו מהם יצטרף אלי. ואכן, במהרה הצטרפה קבוצת אנשים מהוועד של הנוער ואחריהם הצטרפו האחרים. מאותו רגע התחילה עבודתנו לשאת צביון של צוות מגובש, דבר ששינה את והאווירה ואת רוח העבודה במחנה."

בעבודתי עם נוער ניצול-שואה, אברהם מדגיש שתי חוויות ממכלול חוויותיו ומספר: "...פעם הקדימו מועד הפלגת אנייה והיה עלינו להספיק לתפור 150 ילקוטי גב וערסלים, שישמשו כמיטות באנייה, וגם לטעון ארגזי מזון ותרופות לקראת הפלגה. אבל האנשים סירבו לעבוד בשבת. פניתי לאנשי הוועד, שיורו לעבוד בשבת, והם סרכו."

החלטתי להיכנס למתפרה ולהתחיל לתפור... הייתה זו אמי, שלימדה אותי לתפור במכונת תפירה. בעבר, כאשר נרתמתי לעזרת אחי יעקב, שבנה סירות מפרש, אמור הייתי לתפור את המפרשים. ביקשתי עזרתה של אמי, והיא בחכמתה המעשית, לא תפרה במקומי, אלא לימדה אותי את המלאכה. 'לא יזיק לך לדעת', אמרה. ואכן, הודות לה, יכולתי להירתם לעבודה. לא עבר זמן רב והבחורים הצטרפו

נולד בירושלים לרחל לבית אהרונסון ולדוד זכאי - ז'וכוביץ.

1950-1954 - לימודים באוניברסיטת M.I.T. בבוסטון, ארה"ב. מסיים בתואר: Msc. in Naval Architecture and Marine engineering.

1954-1959 - ראש אגף ציוד והנדסה במפקדת חיל הים. 1959 - שחרור מצה"ל בדרגת אלוף משנה.

מרצה בטכניון, מנהל טכני של חברות גדולות כגון: 'תיעוש', רפא"ל, 'מכון דוד', שיפון, נציג צים ביפן.

פעילות ציבורית: חבר המועצה בעיריית חיפה, יו"ר איגוד ערים - כבאות. חבר באגודות מקצועיות ועדות שונות.

אברהם זכאי היה איש רב פעלים וצנוע בהלכותיו. הוא התחנך על ברכי אהבת הארץ ובבית אביו שאב ערכים הומניים שליוו אותו לאורך חייו. בכל אשר עסק ראה שליחות, תמיד גילה עניין באחר וחיפש את האדם שבזולת. נערותו הייתה קשורה לים. עם אחיו יעקב, בילה שעות בבניית "חסקות" והצטרף לסקציה הימית של ה"פועל", שהייתה עבור אברהם, מעבר טבעי - מה"חסקה" אל סירת המפרש.

וכערותו: "...משמאל טנקוס ומדוב מגן, שמענו סיפורים שהשאירו עלינו רושם עז... הם נטעו בנו אהבה לים והרגשת שליחות..."

ואברהם מספר: "בפעם הראשונה שיישמתי את הכשרתי הימית היה, כשהגיעה אניית המעפילים 'טייגר-היל' ועזרתי להוריד את המעפילים לחוף... במסגרת פעילותי זו היה לי קשר עם ה"מוסד לעליה ב'..."

פעילותו הימית של אברהם, התבטאה, בין היתר, בקורסים ימיים, כחניך וכמפקד ולימים היה המפקד הראשון של פלוגה י' - פלי"ם. "...אנשי הפלוגה היו בעלי חשיבה יצירתית, ביקורתית ובונה... ועלי להודות שלפקד על פלוגה כזאת לא היה קל..."

עוד לפני צאתו בשליחות ה"מוסד" לאיטליה, חווה מפגש עם ניצולי-שואה, שהגיעו לארץ. "...תהיתי, האם יוצר קשר ביני, צבר צעיר, לבינם, כך שנוכל להבין זה את זה ולחיות בארץ אחת ולכונן עם אחד?..."

כמפקד הפלוגה הימית, אברהם רש שיאפשרו לו לצאת

אהרונביץ, שאיתו הייתי בתנועת הנוער. זו הייתה פגישה מאוד מרגשת... זה היה מפגשי הראשון עם צוות אנייה יהודי... שמעתי אותם אומרים בפליאה: 'איזה מן עם זה, אין לו ארץ, ואין לו ממשלה ואילו כסף לאניות יש לו.' ... הייתי אחראי להפיכתה של ה"אקסודוס" מאניית נהרות, לאניית מעפילים, שתוכל לקליטת עולים. כאן התעוררו בעיות, שלא ידענו קודם לכן. במחסי האנייה, שהגיעה מארה"ב, היו מזון וסיגריות. הידיעה פשטה בכפרים, שמוכרים סיגריות ומזון והחלה נהירה של הכפריים למקום. השלטונות האיטלקיים ראו זאת כהברחה. עדה סירני, שפעלה אז כאיטליה, הפעילה את קשריה עם השלטונות וכך נפתרה הבעיה.

"... משום שהבריטים גילו את כוונת עבודתנו, נאלצנו לעזוב את לה-ספציה, הגם שלא הספקנו לסיים את כל ההכנות הדרושות לקליטת העולים באנייה... כשהפלגנו לצרפת, ליוותה אותנו משחתת איטלקית, אבל בתרגילי הסחה הצלחנו להתחמק ממנה."

"... גם ממשלת צרפת הקשתה עלינו רבות. כשסיימנו את שלא הספקנו כאיטליה, הרב חובל החליט להוציא את האנייה ללב ים, ללא נתב וללא ספינת גרר.

וב-18.07.1947, ה"אקסודוס" הפליגה, כשעל סיפונה מעל ל-4500 פליטים ומלוויהם.

אייק היה הרב-חובל, יוסי הראל-מפקד האנייה מטעם ה"מוסד" ועזריאל עינב - האחראי על הקשר, כשברשותו ציוד חדיש."

"... אחרי חודשים ארוכים לשהותי באירופה, בהם עסקתי בהכנת אניות עבור מעפילים, רציתי להפליג כמלווה ב"אקסודוס", אבל ה"פאן יורק" וה"פאן קרסנט" הגיעו לאירופה, והיה עלי לחזור לאיטליה ולהכין את ה"פאן קרסנט" עבור העולים. ושוב משאלתי להפליג כמלווה למעפילים, לא התממשה."

"משום גודלה של האנייה, צריך היה למצוא מספנה שתאים להסבתה של ה"פאן-קרסנט" מאניית משא לנושאת מעפילים. מספנה מתאימה כזאת מצאנו בונציה... ה"פאן-קרסנט" הייתה אניית משא, חוצה אוקיינוסים ושימשה להובלת פרי. היא הניפה דגל פנאמי והייתה בבעלות חברת הובלה אמריקאית ורשומה על שמו של פאול. כבעלים של החברה, פאול הגיע לונציה ושם לראשונה אברהם הכיר אותה.

פאול שולמן, בוגר "אנאפוליס" - בית ספר גבוה לקציני ים של הצי האמריקאי, גדל בבית ציוני חם. הוא שרת על משחתת במלחמת העולם השנייה ולאור ניסיונו הרב בהעמסת אניות "...התייעצנו ונעזרנו בו בארגון ובהדרכה", וזו הייתה ראשית דרכו של פאול בשרות המדינה."

"... על מנת לשמור על סודיות העבודה באנייה, היינו זקוקים לסיפור הסוואה, שאותו סיפק פאול שולמן.

פאול סיפר לאנשי המספנה, שהאניה מיועדת להעברת

אלי ובכוחות משותפים סיימנו את העבודה בזמן." ועוד מספר אברהם: "היה זה יום ראשון, האנשים רצו לצאת לכפר. וכשהיו כבר על הקומנדקר, קיבלתי הודעה, כי המשטרה נמצאת בכפר. רצתי לשער, כדי להוריד את האנשים מהרכב. על אף ההסברים, הם מאנו לשמוע. לא נותר לי, אלא להשתמש בסמכותי ואמרתי: 'אתם לא נוסעים! וזו פקודה!' באותו רגע שמעתי אחד פולט מבין שניו: 'קאפו'.

הרגשתי כאילו סכין פילחה לי את החזה. ובדומה למקרים אחרים, בחרתי שלא להגיב."

"... עם הזמן, רכשתי את אמונם של הצעירים והתפתחו בינינו יחסים נפלאים, ויכולתי לנצל את ניסיוני כמדריך בתנועת נוער ולהתחיל ללמד אותם, בין היתר, עברית ותנ"ך."

ב-1946 בדצמבר, יהודה ארזי ביקש מאברהם לנסוע ללה-ספציה למספר ימים, להכין את האנייה "אלברטינה" להפלגה. אולם, שהותו התארכה מעל למצופה. בין האניות הגדולות שאברהם הכין בלה-ספציה, היו ה"אקסודוס" - "יצאת אירופה תש"ז", ה"פאן-קרסנט" ומספר אניות קטנות.

לה-ספציה העיר, היתה בסיס לפעילות ה"מוסד לעליה ב" וההפלגות נערכו מנמלי הסביבה.

פורטו-ונרה, אחד הנמלים, היה בסיס צבאי איטלקי ומקום זה נמצא מתאים להפלגות.

ואברהם מרחיב ומספר: "פורטו-ונרה, הוא מפרץ קטן ומקסים נשא חן גם בעיניו של מייג'ור בריטי בשם לט. לט שעמד בראש רשת מודיעין בריטית ותפקידו היה בין היתר, לבלוש אחר פעילותינו בסביבה, שכר וילה בדיוק מעל המספנה שלנו.

הזהירו את יהודה ארזי מפני המייג'ור, אבל תגובתו הייתה, שהלו יחפש בכל מקום ורק לא במספנה, שמתחת לאפו. ואכן, העבודה התבצעה מתחת לאפו של המייג'ור.

"...היינו אמורים לסיים הכנתה של האנייה בהקדם האפשרי, תוך ניצול מירבי של חלל האנייה. היה עלינו ליצור מירב מקומות שינה ולשם כך דרוש היה תכנון אופטימלי, שיאפשר תנאים אנושיים ככל שניתן, עבור העולים.

אחריות זו, שהוטלה עלי, קיבלתי מתוך שמחה, רצון ומוכנות. בהיותי אחראי על התכנון והתחשיבים, העברתי אותם למספנה בצרוף הנחיות ביצוע.

עבורי, העבודה הסתיימה רק ברגע שקיבלתי את ההודעה, שהספינה הגיעה ליעדה וכי הכל פעל כשורה."

"...ה"אקסודוס", שהגיעה ללה-ספציה, הייתה אניית נהרות גדולה, שנרכשה בארה"ב. חלקו של הצוות היה יהודי. חיפשתי את הרב-חובל. ראיתי בחור קטן-קומה, במכנסי חאקי וחולצה פרומה.

הוא עמד כשגבו אלי. כשהסתובב, ראיתי את אייק

...העליתי חששותיי" נזכר אברהם "באשר ליכולת הסתגלותם של המבוגרים, לחיים נורמליים אחרי כל שעבר עליהם. ולעומתם הצעירים, שאולי ישוקמו נפשית וחברתית מהר יותר..."

"...כמפגשי עם הניצולים, השתקפה בעיניהם הווית הימים הנוראים ההם. אבל אני כ"צבר", האמנתי שיש בהם החוסן האנושי, שיאפשר לי לחלק איתם גורל - עם משותף..."

"...עם החלטת האו"ם פרצו בארץ קרבות, חברים נפלו ואני הרגשתי שעלי לחזור ולמלא חובתי הלאומית שם.

בפברואר 1948, חזרתי לארץ וכך נחתמה, מבחינתי, תקופת הפלי"ם וההעפלה - תקופה מלאת תהפוכות ומעש."

"...כשעוסקים בנושא ההעפלה, ישנה נטייה טבעית לציין את המוסדות שעסקו בה. אבל, עלינו לזכור, שבדרמה היסטורית זו, המעפילים, הם היו הגיבורים, בנכונותם להשליך את חייהם מנגד, אל מול סכנות וכלכד להגיע לא"י. ללא מוכנותם זו, לא ניתן היה לקיים את מפעל ההעפלה. ללא נכונותם לעבור את נתיבי הבריחה, להצטופף על האניות ובמחנות ההסגר בקפריסין, ולהילחם על זכותם לעלות לארץ מבטחים, לא היינו מגיעים עד הלום."

"...אנחנו הענקנו להם את המיטב שיכולנו, אבל הם היו אלה שנשאו את המעמסה. הם ידעו שאין להם עוד מקום על אדמת אירופה החרוכה. ההעפלה והמאבק בבריטים, היו עבורם ביטוי מובהק להגנה עצמית ולמאבק לחיות כאנשים חופשיים. היה זה עבורם מקור כוח וגאווה."

"...המפגש עם הפליטים - היה חוויה אישית לכל אחד מאתנו ואני מאמין, שכל אחד מאתנו אסיר תודה על שניתנה לו הזכות ליטול חלק באירועים היסטוריים אלה." מזכרונותיו ועדויותיו של אברהם -

עדרי-כבשים מאוסטרליה. ועליהם להתקין מכלים רבים של מי-שתייה, אוורור מיוחד ומדפים מיוחדים מעץ, כמו כן מקלחות ושירותים...אנשי המספנה היו, כנראה, זקוקים לפרנסה, כי הם 'קנו' את הסיפור הבדיוני הזה... ועשו את שנדרש מהם."

"...תוך כדי הכנת האוניה, נשמע לפתע פיצוץ. רצתי החוצה וראיתי שהחרטום ניזוק ושקע לתחתית התעלה. היה לנו ברור, שהייתה זו חבלה של הבריטים. בדיעבד נודע לנו, שהבריטים יצרו מגע עם קצין איטלקי, ששרת באנייה והלז מסר להם פרטים לפיהם יכלו לכוון שהפיצוץ יתרחש בלב-ים ולא בתעלה הרדודה. למזלנו הרב, האנייה לא הפליגה בזמן המיועד וכך נכשלה מזימתם.

מאוחר יותר נודע, ש"קומנדר קראב" המפורסם, מהצי הבריטי, שהיה מעורב בפעולות ריגול... הוא שהצמיד את המוקשים לגוף האנייה."

"...בדצמבר 1947 האוניה עשתה דרכה לא"י. גם הפעם, משאלתי להפליג כמלווה לא התממשה.

בתפקיד ה"מלווה", ראיתי שליחות והגשמה. הרגשתי שאני עוסק, יום-יום, בעבודת קודש.

הגם שלא ביטלתי חשיבותם של תפקידי האחרים, קשה היה לי לקבל, שעלי להישאר באיטליה וכי הדבר הנכסף, נמנע ממני...הפעם הטילו עלי להכין את הנחתת "אף-על-פי-כן" להפלגה."

וב-29 בנובמבר 1947, עם החלטת האו"ם על חלוקת הארץ, אברהם נסע לרומא ושם פגש את זלמן שזר - לימים נשיא המדינה.

התנהלה ביניהם שיחה מרתקת על ניצולי השואה ועל בעיית קליטתם בתוך חברה, שלא חוותה את הזוועות באירופה.

מחנה הפלי"ם ב"קיסריה" - התחלת הדרך